VIRGIL CÂNDEA, DINU C. GIURESCU, MIRCEA MALIȚA, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura politică, București, 1966, 253 p. + 30 fotocopii.

Ocupînd în sud-estul Europei o regiune de excepțională importanță politică, militară și economică, poporul român a fost pus, de la începuturile istoriei sale, în situația de a desfășura o activitate politică și diplomatică într-o astfel de manieră și de o așa natură, încît să-și asigure păstrarea integrității teritoriale, a neatîrnării și chiar a ființei sale naționale. Cu toată deosebita însemnătate și pondere a acestui aspect în istoria poporului român, tratarea lui monografică într-o lucrare corespunzătoare a rămas pînă astăzi un deziderat al istoriografiei noastre. Iată de ce volumul pe care îl prezentăm nu poate fi întîmpinat, după cum subliniază și acad. C. Daicoviciu în *Precuvîntarea* sa, decît cu un „entuziasm" cu atît mai îndreptățit, cu cît, întemeindu-se pe cercetarea minuțioasă a izvoarelor, uneori inedite, și scris într-un stil ce depășește cadrul erudiției pure, înviorînd narația cu procedee specifice evocării istorice, el se adresează, deopotrivă, specialiștilor ca și cercurilor largi de cititori dornici să cunoască, în întreaga sa complexitate, trecutul de luptă al poporului român.

Constatînd că „din mozaicul documentelor asupra cărora s-au aplecat se degajă portretul distinct al unei școli diplomatice românești cu trăsături proprii..." (p. 8), dintre care cea esențială este, desigur, „faptul că a slujit unor drepturi fundamentale ale poporului român, iar nu unor tendințe agresive" (p. 10), autorii și-au propus să ilustreze această teză printr-o serie de „evocări" ale celor mai semnificative momente și personalități politice din istoria poporului nostru.

Primul dintre acestea este cel al *Relațiilor geto-dacilor cu lumea greacă și romană* (p. 14—35, de Dinu C. Giurescu), purtate în spiritul înțelegerii, respectului și avantajelor de ambele părți și al luptei armate cînd libertatea a fost pusă în pericol. „Chibzuința, măsura și eficiența" (p. 53) acestui principiu, preluat și aplicat cu consecvență de poporul român, le-au dovedit *Relațiile externe ale Țării Românești sub Basarab I* (p. 36—53, de Dinu C. Giurescu), care au permis noului stat afirmarea hotărîtă a suveranității și individualității sale în contextul politic al Europei sud-estice.

Ulterior, *Politica externă a Țării Românești sub Mircea cel Bătrîn* (p. 54—75, de Dinu C. Giurescu), *Așezămîntul acordat de Alexandru cel Bun la 1408* (p. 76—87, de Dinu C. Giurescu), *Dialogul diplomatic dintre Suceava și Veneția în timpul lui Ștefan cel Mare* (p. 88—99, de Mircea Malița), precum și *Diplomația urmașilor lui Ștefan cel Mare* (p. 114—129, de Virgil Cândea) au confirmat temeinicia acestei concepții, pe care voievozii țărilor române au transpus-o în practică cu o luciditate și un realism rar întîlnite la contemporanii lor. În acest fel, înaintarea otomană a fost oprită la linia Dunării, salvîndu-se ființa celor două state de la pericolul transformării lor în pașalîcuri și asigurîndu-le o autonomie internă care va înlesni poporului român o dezvoltare multilaterală și în secolele următoare.

Prezența activă a Țării Românești și a Moldovei, mai bine de un secol, pe eșichierul relațiilor politice ale sud-estului european a avut ca urmare o îmbogățire a formelor și mijloacelor de întreținere a unei atari activități, concretizate în *Primul*

monument al experienței diplomatice românești: „Învățăturile lui Neagoe Basarab" (p. 100—113, de Virgil Cândea).

Astfel maturizată, diplomația românească a servit, chiar și după instaurarea în cele două țări a dominației turcești, interesele majore ale poporului nostru. O demonstrează cu prisosință *Banul Mihalcea la curtea lui Rudolf al II-lea* (p. 130—147, de Mircea Malița), apărînd planul lui Mihai Viteazul de a uni efortul tuturor românilor pentru scuturarea jugului otoman, activitatea lui *Nicolae Milescu* (p. 148—167, de Mircea Malița) sau *Diplomația românească sub Constantin Brîncoveanu* (p. 168—185, de Virgil Cândea), al cărei inițiator, stolnicul Constantin Cantacuzino, transformase Bucureștii într-unul din cele mai active centre de activitate diplomatică a Europei sud-estice și crescuse diplomați a căror pricepere era prețuită și peste granițele țării.

În sfîrșit, ultimele părți ale volumului se ocupă de *Dimitrie Cantemir și începuturile chestiunii orientale* (p. 186—199, de Virgil Cândea), dovadă incontestabilă a clarviziunii diplomației noastre în aprecierea noilor realități de care începe să depindă statul politic al țărilor române, de activitatea lui *Ienăchiță Văcărescu — diplomatul* (p. 200—207, de Virgil Cândea), mai puțin cunoscută decît activitatea sa literară, de *Congresul de la Viena și țările române* (p. 208—217, de Mircea Malița) și de *Aspectele diplomatice ale mișcării revoluționare de la 1821* (p. 218—233, de Virgil Cândea).

Așadar, fără a avea caracterul unei lucrări monografice, autorii înșiși atrăgînd atenția asupra acestui fapt, volumul reușește totuși, pe lîngă contribuțiile de detaliu, să ofere și o imagine de ansamblu asupra diplomației românești medievale punctată de observații judicioase și originale.

L. Șimanschi

VASILE MIHORDEA (redactor responsabil), IOANA CONSTANTINESCU, CORNELIU ISTRATI, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*. Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1966, 794 p.

Numărul imens al documentelor de după anul 1700 a impus adoptarea, la editarea lor, a criteriului tematic. Tema relațiilor agrare este aceea care a reținut în primul rînd atenția ca fiind una dintre cele mai importante ale istoriei Țărilor Române din secolul al XVIII-lea. Volumul consacrat Moldovei, urmînd celui de documente agrare muntenești apărut în 1961, este rezultatul unei ample munci de investigare a arhivelor întreprinsă de un larg colectiv de cercetători din București și Iași. În munca de selectare a vastului material documentar privind această temă, editorii au avut în vedere ilustrarea „tuturor formelor de legături existente între oameni pentru organizarea exploatării pămîntului în cadrul relațiilor feudale și al începutului lor de destrămare" (p. 17). Culegerea conține, în acest fel, un foarte bogat material pentru o întreagă varietate de probleme privind relațiile feudale de producție dintre anii 1701 și 1800. Procesul de acaparare a pămîntului și a brațelor de muncă de către feudali, legarea vecinilor de moșie și, apoi, dezrobirea lor, situația țăranilor liberi, renta feudală cu formele ei, conflictele dintre țărani și stăpînii de moșii, arendarea moșiilor de către țărani și multe alte probleme își găsesc un solid suport documentar în actele editate în acest volum. Importanța acestei culegeri ca instrument de cercetare este sporită și de faptul că cea mai mare parte a documentelor pe care le conține sînt publicate acum pentru prima dată. Chiar unele dintre actele editate fragmentar sau în rezumat, în vechile colecții de documente, fiind tipărite acum integral aduc informații noi cu privire la tema relațiilor agrare. În cazul acestor documente, editorii au corectat, printr-o nouă lectură a originalului, greșelile de transcriere și de datare strecurate în vechile colecții.

Pentru o cît mai completă ilustrare a temei pe care se axează culegerea, dar și pentru a nu încărca volumul cu chestiuni în afara tematicii, editorii au semnalat